

Ruth Wallius
Stockholm

Hur uppstår syskonkärlek?

Rut Wallius beskriver i sin artikel hur syskonkärlek uppstår mellan en pojke på tre år och hans lillasyster. I förståelsen för hur ett band byggs upp mellan syskonen har begrepp som anknytning, intersubjektivitet och triangulering visat sig användbara. Artikeln bygger på en examinationsuppgift från en kurs i Spädbarnsobservationer, som gavs av Psykoterapisällskapet AB i samarbete med Ericastiftelsen, Stockholm. Barnens föräldrar har gett tillåtelse för publicering.

”Jag tycker inte om er, och jag vill inte bo här längre!”

Den som säger så är Vincent, snart tre år, samtidigt som han ställer sig och kissar mitt på golvet. Hans åhörare är pappa och mamma som nyss är hemkommen från BB med lilla Norma i famnen.

Hur uppstår syskonkärlek? Hur kan föräldrar gå vidare från en sådan start och hur lär sig syskon att tycka om och knyta an till varandra? Det är det övergripande tema jag har för avsikt att undersöka med hjälp av några vinjetter ur Normas och Vincents familj. I samband med en kurs i spädbarnsobservationer hade jag möjlighet att under en period

följa Norma och Vincent. Tre begrepp framstår som extra tydliga när jag ser hur relationen mellan Norma och Vincent utvecklats; anknytning, intersubjektivitet och triangulering.

Det tidiga samspelet

Susan Hart har i sin bok *Anknytning och samhörighet* (2009) samlat psykologisk och biologisk kunskap om anknytning utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Genom att sammanföra dessa båda kunskapsområden visas hur de allra tidigaste erfarenheterna av samspel påverkar hjärnans nerv-

system. Självutveckling sker, i enlighet med den forskning som Hart presenterar, i en mix av barnets medfödda förutsättningar tillsammans med omvårdnadspersonens föräldrabeende och förmågan till intersubjektivitet. En trygg anknytning förutsätter att omvårdnadspersonen är tillräckligt lyhörd för barnets kommunikativa signaler och kan tona in på och reglera barnet, vilket också står i relation till hur barnet förmår signalera.

Genom anknytningssystemet skapas den fysiska närhet och trygghet som är en förutsättning för nyfikenhet och utforskande. Omvårdnadspersonens psykiska tillgänglighet blir i sin tur en grund för intersubjektivitet och psykisk närhet. I Daniel N. Sterns klassiska berättelse om ett barns känslomässiga utveckling i *Ett litet barns dagbok* (1991 s. 142) beskrivs hur John får sin förtjusning över ett upphittat gosedjur känslomässigt speglat av sin mamma genom hennes röst och ansiktsuttryck. Det är en kort sekvens och samtidigt ett mycket tydligt exempel på hur John både görs medveten om sin egen känsla och upplever att den kan förstås av hans mamma.

I relationen mellan omvårdnadsperson och barn sker på detta sätt oupphörligt en mängd yttre och inre samspel där barnets signaler tolkas och speglas. Speglandet handlar både om att ge barnet dess fysiska omvårdnad som att genom ansiktsuttryck, vokaliseringar, sätt att hålla barnet och förmåga till tidsmässig anpassning, ”timing”, till barnets signaler. Detta kommer sammantaget att bilda deras gemensamma relationsmönster inklusive förväntningar på interaktion. Dessa erfarenheter utgör också en grund för barnets sociala samspel med andra (Hart, 2009; Holck, 2013).

Till en början är barnets uppmärksamhet fokuserat till omvårdnadspersonen och det samspel som sker emellan dem, men genom omvårdnadspersonens förmåga att vitalisera sin interaktion med barnet i ”teman med variationer” (Holck, 2013) kan barnets uppmärksamhet och koncentration fångas och så småningom riktas mot objekt eller andra personer som förs in i dyaden. Genom ögonkontakt, gester, vokaliseringar och benämningar etcetera, bekräftar omvårdnadspersonen den gemensamma upplevelsen av det tredje föremålet eller personen. På så sätt trianguleras barnets värld vilket blir ytterligare ett sätt att lära barnet att ingå i sociala relationer (Hart, 2009).

Vincent och Norma, två barn med trygg anknytning

Både Norma och Vincent har utvecklat en trygg anknytning vilket är en första förutsättning för att de båda ska ha ork och tid att utforska varandra.

Till en början känner sig Vincent inte längre älskad och behövd i familjen, men det sofistikerade sätt han uttrycker det på (i ord och handling) visar att han hittills har varit det. Det är en utmaning för Vincent att klara av tillskottet i familjen men han har goda resurser i fråga om inre trygghet, förmåga att hämma primitiva impulser genom sublimering och att uttrycka sig verbalt (Hart, 2009 s. 111). Att Norma i sin tur utvecklar en trygg anknytning är viktigt för att hon så småningom ska kunna dela intersubjektiva fält med Vincent.

Vid mitt första möte med Norma är hon sju veckor och redan då märker jag att hon har en gryende förmåga att uppleva sin omvärld som förutsägbar. Hon kan påverka den och hennes signaler besvaras. Hon har redan en känsla av sammanhang som ger trygghet och gör att hon kan ägna mycket av sina resurser till att utforska världen. I handledningsgruppen har vi pratat om att hon är robust – en konsekvens av både inneboende förutsättningar och den miljö hon befinner sig i. Hon får hjälp att regleras och har upplevt det så många gånger att hon skapat en schematiserad bild av vad som ska hända. Efter den första observationen skriver jag:

”Norma blir lugn så snart hon ligger i mammas knä och märker att bröstet är nära.”

Jag får känslan av att hon känner igen handlingarna, rösten, rörelserna och doften av mamma. Hon är ännu för liten för att kunna skjuta upp sin behovstillfredsställelse men blir ändå lugn. Mammans förmåga till timing gör att hon aldrig behöver hamna i en alltför stressfylld situation vilket också det hjälper henne att fokusera på det igenkända och kunna slappna av innan hon börjar äta.

Mamma vet att hon hittat rätt i kontakten med Norma, det finns inga problem med amning och hon visar ingen stress inför det. Hon uttrycker också själv att hon känner sig trygg i sitt föräldraskap. Goda cirklar som föder nya goda cirklar och hjälper Norma till en trygg anknytning. Mamma tycker att Norma är lätt att läsa, att hon är tydlig med vad hon vill och att hon dessutom sover

mycket. Norma är begriplig för sin mamma vilket också gör det lättare för mamma att reglera henne. Jag tänker mig att en del av Normas ”robusthet” kommer av att hon själv har lätt för att känna signaler från sin kropp och därmed blir tydlig med att uttrycka dem. Fungerande amning och att mamma förstår och förmår avläsa hennes signaler gör att de får många tillfällen till intersubjektiva mötesögonblick. Att hon redan från början sover bra ger dessutom mamma möjlighet att återhämta sig och lämnar utrymme för storebror. Mamma beskriver ett gott samarbete i familjen, där pappa tar ansvar för tidiga morgnar och att finnas till hands för Vincent. Det ger mamma goda förutsättningar för att vara uppmärksam och följa Normas rytmer, samtidigt utgör de tider och rutiner som redan finns i familjen en ram för dem alla att förhålla sig till.

Från dyad till triad

Det verkar som om den nya situationen i familjen också gör att Vincent och pappa får en starkare relation, det är pappa som till en början tar hand om det mesta när det gäller lämning och hämtning på dagis. Han blir också den som nattar Vincent när familjen för första gången bestämmer sig för att införa bestämda läggningstider för barnen. Det är tryggt för Vincent att veta att Norma också ska sova när han själv gör det. Fasta rutiner kring mat och att sova är ett stöd för Vincent i en tillvaro där hans roll i familjen förändrats så fundamentalt. Jag får intrycket att både pappa och mamma också är nöjda med att pappa nu blivit viktigare som omsorgsperson för åtminstone ett av barnen. Kan de möjligen dela känslan av att vara lite utanför just under den första tiden när mamma är den som är mest upptagen av Norma?

Att vara två och att vara tre är en problematik som kanske pågår hela livet. Som professionell har jag mött många barn med relationsproblematik och där just konkurrensen av en tredje person har varit svår att hantera. Det är intressant hur starka känslor det väcker även hos vuxna i de fall då barn visar behov av att få vara ensam med en vuxen innan det klarar av att ingå i en större barngrupp. Min erfarenhet är att avund och konkurrens visar sig även här, i det som visserligen är ett dilemma då begränsade personalresurser ska fördelas på ett

visst antal barn. Att bara få vara två kan vara en åtråvärd lyx för både små och stora.

Det gemensamma leendet

Vincent vet att man förväntas tycka om en syster men det är inte förrän hon visar honom uppmärksamhet och besvarar hans leenden som han börjar göra det på riktigt.

Förmodligen har också han varit delaktig i att försöka få henne le. Att le emot varandra betyder att man delar en positiv känsla, att vi är tillsammans, och för Vincent är det en bekräftelse på att de har en egen relation. När Norma ler mot sin mamma, och leendet besvaras, kan de ha ögonkontakt länge, tills leendet liksom klingar ut av sig självt. Jag undrar hur det kommer sig att Norma inte blir invaderad, hon vänder inte bort huvudet, det är som om de gemensamt tonar ut ur leendet och delar även känslan av ett leende som går över. Samtidigt pratar och nojsar mamma mycket. Vem reglerar vem? Är det mamma som får Norma att fortsätta titta på henne samtidigt som hon avleder genom att prata och nojsa och på så sätt gör blickkontakten mindre intensiv, eller är det Norma som får mamma att bete sig avledande? Det känns som om de gör en resa genom toppar och dalar både tillsammans och var och en för sig.

”Norma verkar bli på bra humör, särskilt när mamma tar av henne blöjan så hon kan sparka fritt. Hon låter mycket och mamma säger att hon pratar. Det är ett intensivt ljudande, blandat med gurgel och när mamma får ögonkontakt med henne blir hon glad och ler och skrattar ibland högt. Mamma gullar med Norma, pussar henne i ansiktet och i munnen så det låter inuti gommen och Norma njuter synbart, precis som mamma. När de har ögonkontakt har de det länge, Norma vänder sig inte bort utan mer tonar ut ur höjdpunkterna, blicken dalar lite emellanåt innan hon på nytt får kontakt med mamma och mer skratt kommer.”

Kanske är det just detta vi avser när vi säger att Norma är robust, hon klarar att ta hand om sina känslomässiga toppar och dalar och behöver inte alltid värja sig? Eller är det den fysiska närheten

till mamma som gör att hon inte behöver kämpa så mycket med sin egen reglering? När hon ligger i sin säng är mamma en liten bit bort:

”Mamma går fram till henne efter en stund och möter hennes blick och får leenden tillbaka. Norma ler stort och reagerar med hela kroppen, det ser ut som en stor, fantastisk upplevelse att få möta mammas blick och få skratta tillsammans med henne. Mamma pratar och skrattar mot henne i rytmiska sekvenser. Vid varje skratt vänder sig Norma bort innan hon återigen möter mammas blick.”

Det är som att bli kittlad, eller att åka berg- och dalbana, det känns i hela kroppen och man behöver vila sig mellan attackerna. Inom underhållningsbranschen talar man om ”transportsträckor”, varje nummer kan inte vara en höjdare, publiken behöver lugnas ner mellan varven för att kunna uppskatta föreställningen. Här blir det tydligt att det gäller både artist och publik, båda behöver vända sig bort och ta igen sig innan nästa nummer.

Den gemensamma leken växer fram

När Vincent leker blir Norma helt tyst, hon har inte tid med annat än att observera och försöka hänga med i allt som händer. Han rör sig mycket, kommer nära och är långt borta. Saker finns och försvinner och tempot är högt. För en storebror är det en tillgång med en robust lillasyster som klarar hans fart och närgångna lekar. För mamma är det en balansgång att vara uppmärksam och vägleda honom samtidigt som hon sätter gränser. Vincent måste hantera skammen och förödmjukelsen när mamma sätter gränser utan att ta ut detta på Norma. Mamma är inkännande och visar att hon förstår Vincents intentioner, härbärgerar hans aggressivitet och hjälper honom att göra den hanterbar samtidigt som hon skyddar Norma från hans attacker. Vincent blir vare sig dömd eller enbart bekräftad i sina känslor av sin mamma, istället känner hon in och hjälper honom att både befinna sig i och hitta lösningar på det dilemma han upplever i form av avund och konkurrens (Wadell, 2002). När Norma är fem månader beskriver Mamma hur Vincent börjar definiera Norma som en egen, rik-

tig, person och berättar att han blir rädd när han upplever att Norma grälar på honom. Han är i en ålder då han just börjat förstå att andra människor kan ha sina egna avsikter och andra tankar än han själv (Hart, 2009). Han är dessutom medveten om vad som är acceptabelt och inte när det gäller relationen till sin lillasyster. Kanske kan det vara så att Normas direkta ”grälände” gör att Vincent känner skuld för de aggressiva tankar och känslor han burit på?

Trots att Norma inte kan förstå de roller hon tilldelas i lekarna, och det på så sätt inte blir något riktigt samspel mellan dem, så finns det en samvaro som Norma definitivt uppskattar och söker. Hon är närvarande och uppmärksam så länge det varar. Mamma lotsar Vincent till ett förhållnings-sätt som han klarar och där han upplever att han får användning av sin syster. Men han är också smart och påhittig när han hittar på lekarna och väljer spontant lekar där Norma får en naturlig roll och som ligger nära hennes förmåga att delta. När Norma är sex månader lyfter hon upp överkroppen högt med armarna men kan inte förflytta sig så mycket. Då leker Vincent att det är hennes födelsedagskalas, han hämtar mjuka djur som han sätter runt om henne, djuren dricker saft och äter bullar och de sjunger för Norma. Med valet av både lek och leksaker visar han dessutom mig och mamma att han tycker om lillasyster, det är viktigt eftersom det här är första gången vi träffas. Vincent har funderat en hel del över att det kommer någon för att titta på hans syster.

I takt med att Norma blir äldre och mer rörlig kommer nya lekar. Affärsleken är spännande, Vincent lägger upp majskrokar fint och ordentligt på en pall, det är hans affärsdisk. Norma drar sig upp till pallen och sopar ner alla majskrokar på golvet med armen. ”Åh, nej Norma!” säger Vincent tålmodigt, och så börjar allt om från början. Vincent visar stora prov på tålmod och frustrationstolerans och han uttrycker missnöje med Norma på ett sätt som är tillåtet. Tonfallet i hans röst visar på att han dessutom vet att Norma inte kan förstå hur leken egentligen ska gå till. Mamma står bredvid och lagar mat, som ett vittne på lagom avstånd. De är på helt olika utvecklingsnivåer och det krockar lite mellan dem. Vincent har vid sin ålder av närmare fyra år utvecklat förmåga till mentalisering, medan Norma ännu inte kan förstå Vincents intentioner

med leken. Ändå förmår de dela laddningen och har ett gemensamt fokus kring aktiviteten som utvecklas till ett samspel med en sorts turtagning som också Vincent nöjer sig med. Norma är på golvet och vill upp till det spännande som händer på pallen, där upptäcker hon både Vincent och goda majs-krokar, men när hon sträcker armen emot dem ramlar alla ner på golvet. På golvet möts hon av Vincent som också plockar majs-krokar, precis som hon. När Vincent försvinner ovanför pallen måste hon resa sig, och så börjar det om igen. Kanske blir Normas armrörelse till en medveten handling efter hand där hon också är agent och får saker att ske.

Vincent som ett inre objekt hos Norma

För Norma är Vincent i första hand ett objekt utanför dyaden, vilket hon till en början upplever inom ramen för den, då hon delar upplevelsen av Vincent tillsammans med sin mamma. Med hjälp av Vincents påhittighet och lekar och sin egen förmåga till fokusering och att få sina leenden besvarade får de möjlighet till många intersubjektiva möten. Med tiden börjar Norma också att ta en tredje position och blir med Hedenbros terminologi ”Det observerande barnet” (Hedenbro 2009). I rollen som observatör kan hon iaktta och studera och samtidigt vara delaktig i det känslomässiga flödet mellan familjemedlemmarna.

”Norma tittar omväxlande på mamma, Vincent och mig eller någonstans mittemellan, och verkar vara på utmärkt humör, hon skrattar, ler och låter. Mamma undrar vad eller vem hon egentligen tittar på, det verkar inte vara någon särskild och ändå skrattar hon och skrynklar ihop ansiktet i ett leende fnys hela tiden.”

Vincent går till dagis tillsammans med pappa på morgonen, mamma och Norma hämtar honom på eftermiddagen. När de hämtar Vincent är det han som har huvudrollen, mamma riktar nästan all sin uppmärksamhet mot honom och Norma får vara den tredje personen som mest observerar. I hans frånvaro därhemma märks laddningen han skapat kring vissa leksaker som blir extra spännande för Norma. Det är som om Vincent finns i rummet genom de saker han har laddat med sig själv och när

jag är på besök intresserar sig Norma just för dem. När hon är tio månader har mamma en kompis på besök då telefonen ringer och mamma plötsligt behöver ägna sig åt flera viktiga samtal.

”Nu har mamma avslutat samtalet men blir tvungen att ringa ett nytt. Kompisen bestämmer sig för att vi går till Vincents rum, så hon lyfter in Norma och sätter henne på golvet. Norma drar sig upp mot ett lågt bord och tar ett litet reklamhäfte som ligger där.”

Det visar sig att reklamhäftet är betydelsefullt för Vincent. När mamma kommer om en stund blir hon orolig över att Norma rivit lite i det. Kan det vara så att Norma har sökt trygghet i Vincent i en situation då hon befunnit sig på avstånd från mamma med två främmande personer i rummet? Av alla de saker som finns i Vincents rum så väljer hon genast det föremål som för stunden är allra viktigast för honom.

Syskonkärlek – ett kontinuerligt arbete med god prognos

Tillskottet i familjen var för Vincent en kris som fundamentalt förändrade hans liv. Under Normas första år har en av hans och familjens viktiga uppgifter varit att hjälpa honom att få en syster, och inte endast en rival. Något som både går alldeles ”av sig själv” och är ett ständigt pågående, seriöst och hårt arbete för alla inblandade.

Precis som alla syskon kommer Vincent och Norma i framtiden att ha både konflikter och stor glädje av varandra. Rivalitet uppstår säkert då och då, men min gissning är att den kommer att vara hanterbar. Genom intersubjektiviteten i deras gemensamma lekrområde har de skapat en grund för att med hjälp av varandra kunna fortsätta sitt utforskande av livets mysterier och utmaningar.

Barnets hjärna är plastisk och har stor förmåga att reparera och omforma neurala mönster vilket innebär att även de barn som fått en mer kritisk start i livet har möjlighet att komma igen senare. Spannet för vad som är tillräckligt gott är dessutom mycket brett och innehåller stora möjligheter till variation (Hart, 2009). Samtidigt är det slående hur tidigt för-mågan till goda sociala relationer grundläggs och hur många delar som faktiskt sam-

verkar i detta. För både Vincent och Norma kommer deras respektive trygga anknytning att utgöra en god bas i alla kommande relationer men också för förmågan att utveckla kognitiva färdigheter och nyfikenhet på livet.

Referenser

- Hart, S. (2009). *Anknytning och samhörighet*. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Hedenbro, M. (2009). Tresamhetens betydelse – självklar men utforskad. *Mellanrummet – tidskrift om barn- och ungdomspsykiatri*, 21, s. 50-64.
- Holck, U. (2013). *Musikterapi med børn uden sprog*. Föreläsning för Danskernes Akademi Sämt 2012-12-13: www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/. Hämtat 2013-05-15 hos: <http://www.musikterapi.aau.dk/nyheder/vis+nyhed//se-en-raekkeforedrag-om-musikterapi-i-danskernes-akademi.cid78890>
- Stern, D. (1991). *Ett litet barns dagbok*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Wadell, M. (2002). Infancy: containment and reverie. I *Inside lives. Psychoanalysis and the growth of the personality*. London: Karnac. The Tavistock Clinic Series, 29-44.

Keywords: Attachment, intersubjectivity, relations between siblings, triangulation.

Sökord: Anknytning, intersubjektivitet, syskonrelationer, triangulering.

Abstract

How does love between a brother and a sister emerge?

Based on a series of infant observations the theme of brotherhood and sisterhood is discussed through some vignettes from the life of a family with a mother, father, elder brother and a newborn sister. Three concepts are identified as the most important themes: attachment, inter-subjectivity and triangulation. The author finds that a secure attachment is a precondition to enable good dyads and triads containing intersubjectivity. This, in

turn, lays the ground for siblings to love and relate to each other in a healthy way.

Rut Wallius är frilansande musikterapeut, fil. mag. I sin verksamhet erbjuder hon bl.a. samspelsstödande musikterapi med barn och föräldrar i uppdrag inom BUP och socialtjänst i Stockholmsområdet.

rut.wallius@gmail.com